Eesti kollektiiv-märgukiri, mis erines lätlaste omast oma suurema süstemaatilisusega, ületas selle ka esitatud nõudmiste radikaalsusega, eriti agraarõiguslikul alal. Selles nõuti m. s., et talud müüdaks talupoegadele valitsuse poolt kindlaks määratud sunnihindadega ja et maata rahvale jagataks mitte ainult kroonumõisad, vaid ka asutiste, kirikute, linnade ja fideikomisside mõisad. Revisjonil saadud andmete põhjal koostati üksikasjalik aruanne Liivimaa oludest ja väärnähtusist, mille M. 1884. a. esitas keisrile. Seda aruannet kasutasid valitsusvõimud ainult lähtekohana, sissejuhatusena oma edaspidisele venestamispolitikale Läänemeremail, kuna kõik sellest väljaspool seisvad rahva soovid ja nõuded kõrvale jäeti. Kohtuministrina oli M. juhtivalt tegev nende kohtu-uuenduste läbiviimisel, mis Aleksander III ajal Läänemeremail maksma pandi.

Энц. Сл. Брокг.-Ефр.; Н. М. Крестьянское дѣло въ Лифл. губ. (Вѣстникъ Европы 1906, XII); V. Reiman, Kolm ajaloohallikat venestamise päevilt (E. Kirj. 1910); A. Kruusberg, Revisjoni tulekul (1923); A. v. Tobien, Die livländ. Ritterschaft (1925); Журн. Министерства Юстиціи 1895, nr. 10. *H. Kr.*

MANDERN, Konrad v., 1263–66 Saksa ordumeister Liivimaal. Tema valitsus langeb vallutamis-aastasaja aktiivsemasse ajajärku. Stenby lepingu (1238) järgi kuulusid Harjuja Virumaa jälle Taanile, mis end väheste jõududega ainult vaevaga suutis maksma panna; Järvamaa oli jäänud edasi ordule, kuid viimane ei tohtinud siin Taani loata ühtki kantsi ehitada. Liivimaa keskosa oli juba, arvestamata ikka veel rahutut Saaremaad ja ähvardavat hädaohtu venelasilt, täielikult sakslaste võimuses. Kuid lõunas, Semgallias ja Kuramaal, oli kõik veel täitsa kindlusetu. Suurimat tähtsust omas siin geograafilise ühenduse loomine Preisi ordumaaga, milleks pidi kaasa aitama Samaiitia saavutamine Mindaugaselt. Kaua oli ordu võidelnud mehiste kuralaste, semgallide ja viimaste lähedate sugulaste leedulastega. Raskeks löögiks oli osutunud kaotus Durbeni juures (1260), milline esile kutsus üldise äralangemise ja igakülgse hädaohu Liivimaale. Kogu oma jõudude visa pingutusega pidi ordu jälle seisukorra peremeheks saama. 1 a. enne M.-i valitsemisele asumist olidki Tartu piiskopkonda tunginud venelased välja tõrjutud, järgneval a. kuralased vähemalt esialgselt võidetud, kuid täies ulatuses püsis hädaoht Leedu poolt, mis semgalle toetas nende visas iseseisvusvõitlusis. Siin algaski kõige esmalt M.-i plaanikindel tegevus. Kurelaste maalinna Gröseni põletamise (1264) ja kaotusrikka sõjakäigu järel semgallide vastu asutas M. a. 1265 uue ordu lossi Miitavi, mis maa ja vee kaudu oli Riiaga ühenduses. Miitav, kui tulevaste ettevõtete alus, ei asunud mitte kesk vallutatavat Semgallimaad, vaid selle piiril. Põhjapoolsele ordu-riigi piirile, nimelt Järvamaale, ehitas M. samal a. Paide lossi, milleks taanlased vist oma nõusoleku pidid andma nähes, et uus asundus kindlustas nii nende eneste kui ka ordu omanduse. Paide tähtsus selgub ka sellest, et ka siis, kui ta juba ammu oli minetanud oma strateegilise tähenduse Järvamaa suhtes, sealne orduvogt siiski säilitas oma koha viiest »ülemkäskijast« koostuvas ordumeistri »sisemises nõukogus« kuni lõpuni. M.-i sisemisest valitsustegevusest teatakse, et ta liivlaste karjakümnist kergendas, »et neid virgutada seda agaramale võitlusele paganate vastu«. A 1265 andis ta uuele linnakesele Embekele, pärastisele Pärnule, esimese privileegi. Elanikud said õiguse maaomandamiseks, vabaks kalastamiseks Pärnu jões ning meres ja kolmandiku kohtumaksude sissetulekuist. Samal ajal asutati seal uus komtuurkond. Ordu pani nimelt rõhku jõgede ja jõesuude omamisele ning edendas oma sadamalinnade arengut. Narva ja Vindavi olid tema asundused XIII a. s., Riia linna omandamist hakkas ordu püüdma sama a. s. lõpul; uus Pärnu oli läänepoolsel Eestimaal tähtsaim sadam eriti seniks, kuni Tallinna taanlastele kuulus. — A. 1266 loobus M. meistriametist; 1268 esineb ta Lüübekis meistri asetäitjana, aa. 1288, 1294 ja 1295 Hesseni maakomtuurina Marburgis.

Vanem Liivi riimikroonika (L. Meyeri väljaanne, Paderborn, 1876), vv. 7114–7553; Hermannus de Wartberge, *Chronicon Livoniae* (*Scr. rer. Prussic.* II, 1864, lk. 4). — Vrdl. L. Arbusow *sen.*, Die im Deutsch. Orden in Livland vertret. Geschlechter (Jb. f. Gen. 1899), lk. 76; Arbusow, Grundriss[IV]; R. Hausmann, Studien zur Geschichte d. Stadt Pernau (1906). *L. A.*

MANNINEN, Ilmari Justus Andreas, etnograaf, sünd. Soomes Viiburis 2. IX 1894 ukj. kooliõpetaja, pärastise praosti pojana, õppinud 1912–16 Helsingi ülikoolis soome-ugri rahvateadust, rahvaluulet, ajalugu, soome keelt ja kirjanduslugu, sai a. 1922 filosoofia litsentsiaadiks töö eest »Die dämonistischen Krankheiten im finnischen Volksaberglauben«. Toimetanud rahvateaduslikke ja arhiivuurimisi, millede tulemustena on ilmunud tööd »Liperin seurakunnan historia« (1917), »Kansatieteellisiä kertomuksia Pohjois-Aunuksesta« (1918) ja »Pohjoisen Karjalan vanhanaikainen talous« (1922). Neis töis esineb M. peamiselt tulunduselu uurijana tugeva rahvateadusliku tendentsiga. Olles aa 1919—